

**Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»
Навчально-науковий юридичний інститут**

Петечел Н. М.

МІЖНАРОДНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ

методичні вказівки та завдання

для самостійної роботи

студентів денної форми навчання

ОП «Право»

спеціальності 081 «Право»

м. Івано-Франківськ – 2023

Затверджено на засіданні кафедри судочинства навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол № 6 від 24.01.2023 р.)

Схвалено Науково-методичною радою навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол №3 від 15.02. 2023 р.)

Петечел Н. М. Міжнародний захист прав людини. Методичні вказівки та завдання для самостійної роботи студентів денної форми навчання спеціальності 081 Право, освітньо-професійної програми Право. Івано-Франківськ: навчально-науковий юридичний інститут Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2023. 21 с.

Методичні вказівки та завдання для самостійної роботи студентів денної форми навчання з навчальної дисципліни «Міжнародний захист прав людини» розроблені на основі навчального плану підготовки здобувачів освітнього ступеня бакалавр спеціальності 081 «Право» Навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника». Метою даного видання є сприяння організації роботи студентів при вивченні відповідного курсу. В методичних вказівках викладені завдання до семінарських занять, переліки питань, які виносяться на обговорення на занятті, контрольні питання для перевірки знань, термінологічні і практичні завдання, а також питання і тестові завдання для самоконтролю.

Методична розробка призначена для студентів, аспірантів, викладачів.

© Петечел Н. М., 2023

© ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2023

ЗМІСТ

Передмова.....	4
Програма навчальної дисципліни.....	6
Методичні вказівки для самостійної роботи.....	10
Завдання для самостійної роботи	11

ПЕРЕДМОВА

Впевнений курс України на інтеграцію до європейських співтовариств спонукає все більше звертати увагу на дотримання європейських стандартів прав людини. У 2014 році Європейський союз та Україна підписали Угоду про Асоціацію, що являє собою новий етап у розвитку європейсько-українських договірних відносин, маючи на меті політичну асоціацію та економічну інтеграцію. Основою для внутрішніх і зовнішніх процедур Асоціації між ЄС та Україною є дотримання принципів демократії, прав і свобод людини, верховенства права. Показовим критерієм авторитету держави на міжнародній арені є виконання принципів міжнародного права, зокрема принципу поваги прав людини. В червні 2022 року Україна отримала статус країни-кандидата на вступ до Євросоюзу. Цей статус має низку переваг: доступ до європейських структур, фінансова допомога та підтримка у вигляді грантів, кредитів. Водночас Єврокомісія дала Україні рекомендації, виконання яких не прив'язане до вже ухваленого рішення, але від них залежать подальші етапи, пов'язані із членством у блоці.

«Міжнародний захист прав людини» є однією з нормативних навчальних дисциплін освітньо-професійної програми «Міжнародне та європейське право», спеціальності 081 Право, освітнього рівня «бакалавр», що вивчає універсальну та регіональні міжнародно-правові системи захисту прав людини.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Механізми захисту прав людини.
2. Міжнародні стандарти прав людини.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Міжнародний захист прав людини» є формування у студентів необхідних знань про загальні положення, стандарти і міжнародні механізми захисту прав людини, міжнародні та вітчизняні організації, які мають на меті реалізацію захисту прав людини, а також співвідношення міжнародних та внутрішньодержавних механізмів захисту прав людини.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Міжнародний захист прав людини» є формування у студентів правового світогляду та мислення, оволодіння студентами сучасними знаннями з метою формування і розвитку їх професійної компетенції у сфері захисту прав людини, закріплення необхідних юридичних знань з метою вирішення конкретних правових ситуацій в контексті міжнародного захисту та рішень ЄСПЛ, оволодіння достатнім рівнем правової культури і правосвідомості для забезпечення захисту прав, свобод та інтересів суб'єктів в міжнародних організаціях.

В результаті вивчення навчальної дисципліни студенти повинні вміти:

- застосовувати понятійно-категоріальний апарат, нормативно-правову лексику і спеціальну термінологію в сфері міжнародного захисту прав людини;
- аргументовано висловити свою правову позицію з використанням посилань на міжнародні нормативні акти, судову практику, наукові джерела;
- всебічно і глибоко аналізувати запропоновані спірні ситуації;
- складати проекти процесуальних документів;
- консультувати з правових питань, зокрема, можливих способів захисту, охорони і забезпечення прав та законних інтересів особи в міжнародних судових установах після використання всіх національних можливостей;
- критично та системно аналізувати, порівнювати і тлумачити міжнародне та національне законодавство, що має на меті захист прав, свобод та законних інтересів особи;
- системно аналізувати документи, розуміти їх правовий характер і значення, давати юридичну кваліфікацію відносинам, що пов'язані з міжнародним захистом прав і свобод;

- аргументувати власну точку зору та прийняте за конкретним завданням рішення;
- логічно та критично мислити, самостійно приймати рішення в сфері міжнародного захисту прав людини.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«МІЖНАРОДНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ»

Змістовий модуль 1. *Механізми захисту прав людини.*

ТЕМА 1. Загальні положення про права людини

Природа та сутність прав людини. Класифікація прав людини. Універсальність прав людини. Захист прав людини в діяльності Ліги Націй

ТЕМА 2. Захист прав людини в діяльності ООН

Статут ООН, Загальна декларація прав людини 1948р. Рада ООН з прав людини. Верховний Комісар ООН з прав людини. Процедура 1503.

Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966р., Комітет по правах людини.

Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права 1966р., Комітет із економічних, соціальних та культурних прав.

Конвенція ООН з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок 1979р. Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок.

Конвенція про права дитини 1989р. Комітет з прав дитини.

Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання 1984р. Комітет проти катувань.

Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965р. Комітет по ліквідації расової дискримінації.

Конвенція про права осіб з інвалідністю 2006р. Комітет з прав осіб з інвалідністю.

ТЕМА 3. Захист прав людини в Європі

Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод 1950р.: принципи тлумачення, особливості застосування в національному правопорядку. Європейський суд із прав людини: юрисдикція та процедура звернення. Виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні (справа «Бурмич та інші проти України» №№ 46852/13, 47786/13, 54125/13, рішення Великої палати 2017р.; справа «Бочан проти України №2» 2015р.). Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006р.

Контроль Комітету Міністрів Ради Європи за виконанням рішень Європейського суду з прав людини. Європейська соціальна хартія (переглянута). Захист прав людини в Європейському Союзі. Хартія основоположних прав Європейського Союзу 2000р.

Діяльність ОБСЄ у сфері визначення та просування стандартів захисту прав людини (Бюро з демократичних інститутів і прав людини ОБСЄ, Верховний Комісар ОБСЄ у справах національних меншин)

ТЕМА 4. Інші регіональні системи захисту прав людини

Міжамериканська система захисту прав людини. Африканська система захисту прав людини. Субрегіональні системи захисту прав людини в Африці. Арабська система захисту прав людини. Захист прав людини в рамках АСЕАН (Асоціація держав Південно-Східної Азії).

Змістовий модуль 2. Міжнародні стандарти прав людини.

ТЕМА 5. Право на життя. Заборона катувань, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження чи покарання

Обсяг та складові права на життя. Зобов'язання держави щодо права на життя.

Практика Європейського суду з прав людини щодо права на життя (справа «Макканн та інші проти Сполученого Королівства 1995р», №18984/91, рішення Великої палати 1995р.; «Лопеш де Соуза Фернандеш проти Португалії» №56080/13, рішення Великої палати 2017р.)

Обсяг та складові заборони катувань, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження чи покарання. Зобов'язання держави щодо заборони катувань, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження чи покарання.

Практика Європейського суду з прав людини щодо заборони катувань, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження чи покарання (справа «Сорінг проти Сполученого Королівства», № 14038/88, 1989р.; справ «Гефген проти Німеччини» №22978/05, рішення Великої палати 2010р.; справа «Каверзін проти України, №23893/03, 2012 р.)

ТЕМА 6. Право на свободу та особисту недоторканність

Обсяг та складові права на свободу та особисту недоторканність. Зобов'язання держави щодо права на свободу та особисту недоторканність. Практика Європейського суду з прав людини щодо права на свободу та особисту недоторканність (справа «Харченко проти України», № 40107/02, 2011р; справа «Остін та інші проти Сполученого Королівства» № 39692/09, рішення Великої палати 2012 р.)

ТЕМА 7. Право на повагу до приватного і сімейного життя, житла та кореспонденції

Обсяг та складові права на повагу до приватного й сімейного життя, житла та кореспонденції. Зобов'язання держави щодо права на повагу до приватного й сімейного життя, житла та кореспонденції.

Практика Європейського суду з прав людини щодо права на повагу до приватного життя (справа «С. і Марпер проти Сполученого Королівства», №№ 30562/04; 30566/04, рішення Великої палати 2008р.; Справа «Денісов проти України», № 76639/11, рішення Великої палати 2018р.).

Практика Європейського суду з прав людини щодо права на повагу до сімейного життя (справа «Савіні проти України» № 39948/06, 2008 р.; «М.Р. і Д.Р. проти України» № 63551/13, 2018р.).

Практика Європейського суду з прав людини щодо права на повагу до житла (справа «Німіц проти Німеччини, № 13710/88, 1992р.; справа «Кривіцька та Кривіцький проти України» №30856/03, 2011р.).

Практика Європейського суду з прав людини щодо права на повагу до кореспонденції (справа «Роман Захаров проти Росії» №47143/06, рішення Великої палати 2015р; справа «Барбулеску проти Румунії» № 61496/08, рішення Великої палати 2017 р.)

ТЕМА 8. Свобода думки, совісті та релігії. Свобода вираження поглядів

Обсяг та складові права на свободу думки, совісті та релігії. Зобов'язання держави щодо права на свободу думки, совісті та релігії.

Практика Європейського суду з прав людини щодо права на свободу думки, совісті та релігії (справа «Коккінакіс проти Греції» № 14307/88, 1993р.; справа «С.А.С.

проти Франції» №43835/11, рішення Великої палати 2014р.; справа «Евейда та інші проти Сполученого Королівства» №№ 48420/10, 59842/10, 51671/10, 36516/10, 2013р.)

Обсяг та складові права на свободу вираження поглядів. Зобов'язання держави щодо права на свободу вираження поглядів.

Практика Європейського суду з прав людини щодо права на свободу вираження поглядів (справа «Лінгенс проти Австрії» № 9815/82, 1986р.; справа «Угорський Гельсінський Комітет проти Угорщини» №18030/11, рішення Великої палати 2016р.; справа « Аксель Шпрінгер АГ проти Німеччини» № 39954/08, рішення Великої палати 2012 р.)

ТЕМА 9. Свобода зібрань та об'єднання. Право на власність

Обсяг та складові права на свободу зібрань та об'єднання. Зобов'язання держави щодо права на свободу зібрань та об'єднання.

Практика Європейського суду з прав людини щодо права на свободу зібрань та об'єднання (справа «Веніамін Тимошенко та інші проти України» № 48408/12, 2014р.; справа « Букта та інші проти Угорщини», № 25691/04, 2007 р.; справа « Баранкевич проти Росії» , №10519/03 2007 р.

Обсяг та складові права на власність. Зобов'язання держави щодо права на власність.

Практика Європейського суду з прав людини щодо права на власність (справа «Спорронг і Льоннрот проти Швеції», №№ 7151/75, 7152/75, 1982р.; справа «Луїзиду проти Туреччини», № 15318/89, рішення Великої палати 1996р.; справа «Фонд«Батьківська турбота» проти України», № 5876/15, 2018р.)

ТЕМА 10. Право на власність. Заборона дискримінації. Право на справедливий суд та на ефективний засіб юридичного захисту

Обсяг та складові права на власність. Зобов'язання держави щодо права на власність. Практика Європейського суду з прав людини щодо права на власність.

Обсяг та складові заборони дискримінації. Зобов'язання держави щодо заборони дискримінації.

Практика Європейського суду з прав людини щодо заборони дискримінації (справа «Пічкур проти України», № 10441/06, 2013р.; справа « Д.Н. та інші проти Чеської Республіки», №57325/00, рішення Великої палати 2007 р.)

Обсяг та складові права на справедливий суд та на ефективний засіб юридичного захисту. Зобов'язання держави щодо права на справедливий суд та на ефективний засіб юридичного захисту.

Практика Європейського суду з прав людини щодо права на справедливий суд та на ефективний засіб юридичного захисту (справа «Олександр Волков проти України», № 21722/11, рішення Великої палати 2013 р.; справа «Бурмич та інші проти України», №№46852/13, 47786/13. 54125/13, рішення Великої палати 2017р.)

ТЕМА 11. Правомірне обмеження прав людини та відступ держав від своїх зобов'язань у сфері прав людини під час надзвичайного стану, становища або ситуацій. Міжнародний захист прав людини під час збройних конфліктів

Правомірне обмеження прав людини. Відступ держави від своїх зобов'язань у сфері прав людини за надзвичайних станів

Застосування міжнародних стандартів прав людини у період збройних конфліктів. Застосування принципу *lex specialis* щодо міжнародного гуманітарного права. Захист поранених і хворих у діючих арміях. Захист поранених , хворих та осіб

які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі. Захист військовополонених. Захист цивільного населення під час війни. Захист жінок та дітей під час війни.

ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ (ПРАКТИЧНИХ) ЗАНЯТЬ

Вивчення навчальної дисципліни «Міжнародний захист прав людини» здійснюється у формі лекцій, семінарських (практичних) занять, індивідуальної та самостійної роботи студентів.

Основою підготовки до семінарських (практичних) занять виступають міжнародні та вітчизняні нормативно-правові акти, навчальні підручники та посібники, які є загальними для всіх тем, а саме:

1. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) від 04 листопада 1950 року. № 995_004. Дата оновлення: 01.08.2021 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

3. Конституція України від 28 червня 1996 року. N 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

4. Опольська Н. М., Бабой А. М., Бабой В. С. Міжнародний захист прав людини: навчальний посібник. Вінниця: Твори. 2021. 408 с.

5. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV. Дата оновлення: 02.12.2012 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>

6. Сироїд Т. Л. Міжнародний захист прав людини: навч. посіб. Харків: Право, 2019. 310 с.

7. Теорія та практика застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: навч.-посіб. [О.В.Сердюк, О.Я.Трагнюк, І.В.Яковюк та ін.]; за заг. ред. І. В. Яковюка. Харків. Право, 2018. 374 с.

8. Шуміло І. А. Міжнародна система захисту прав людини: навчальний посібник Київ. 2018. 168 с.

Крім цього окремі завдання для самостійної роботи супроводжуються необхідними для опрацювання посиланнями на літературу, нормативно-правові акти або інформаційні ресурси.

Виконання завдань для самостійної роботи передбачає здійснення узагальнення чи навпаки конкретизацію окремих положень теми, порівняння нормативних приписів, тлумачення правових норм, аналіз судової практики тощо.

Завдання для самостійної роботи потрібно виконувати в письмовій формі в окремому зошиті з зазначенням теми.

Виконані завдання обговорюються на відповідних до теми семінарських заняттях.

Невиконання письмово вказаних завдань означає незадовільну підготовку до контролю самостійної роботи й тягне за собою незадовільну оцінку.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

ТЕМА 1

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ

Питання для самостійної роботи:

1. Роздуми про права людини в ранніх релігійних текстах: Десять Заповідей Біблії, "Медінські" сури Корану.
2. Ідея прав людини у Давній Греції. та Давньому Римі щодо свободи та рівності всіх людей.
3. Подальший розвиток ідей про права людини в працях мислителів, філософів, державних діячів, юристів середньовіччя та класицизму.
4. Основні принципи та постулати перших політико-правових актів про права людини XVII - XVIII ст.:
  - ✓ англійська Петиція про права (1628 р.),
  - ✓ Білль про права (1689 р.),
  - ✓ Декларація незалежності Сполучених Штатів Америки (1776 р.),
  - ✓ французька Декларація прав людини і громадянина (1789 р.),
  - ✓ Біль про права Сполучених Штатів (1791 р.).
5. Особливості становлення ідеї прав людини в історії українського народу.

Основна література:

1. Мицик В.В. Права людини в міжнародному праві. Міжнародно-правові механізми захисту: підручник. К.: Феникс, 2010. 722 с.
2. Сироїд Т. Л. Фоміна Л. О. Міжнародний захист прав людини: навч. посіб. К.: Право, 2019. 310 с.
3. Сироїд Т.Л. Міжнародне публічне право. Міжнародний захист прав людини : навч. посіб. К.:Право, 2019. 496 с. 11
4. Статут Ліги Націй від 10 січні 1920р. URL : yuristonline.org/publ/istoricheskie_dokumenty_istorichni_dokumenty/statut_ligi_nacij_usta_v_ligi_nacij/2-1-0-1227

Додаткова література:

1. Бисага Ю.М., Палінчак М.М., Белов Д.М., Данканич М.М. Міжнародні засоби захисту прав та свобод людини і громадянина – Ужгород, 2003.
2. Шарль Луї Монтескьє «Про дух законів» (1748). URL: <https://anthologyforthelazy.webnode.com.ua/l/sharl-luji-monteskjepro-duk-zakoniv/>
Руссо, Жан-Жак. Про суспільну угоду, або принципи політичного права / Пер. з фр. та ком. О. Хома. К: Port-Royal, 2001.

ТЕМА 2

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В РАМКАХ ООН

Питання для самостійної роботи:

1. Скільки поколінь прав людини вам відомо?
2. Які історичні етапи та передумови створення Зальної декларації прав людини 1948 року?
3. Яка класифікація прав та свобод людини закріплена у Загальній декларації 1948 р?

4. Що регулює процедура 1503?
5. Коли і на основі якого органу створена Рада ООН з прав людини?
5. Коли створений ЕКОСОП?
6. На підставі якого міжнародного нормативно-правового акту працює Комітет з прав людини?
7. В якому році прийнято Міжнародний пакт про громадянські і політичні права?
8. На підставі якого міжнародного нормативно-правового акту працює Комітет з економічних, соціальних і культурних прав?
9. Яким міжнародним актом регулюється діяльність Комітету з прав дитини?
10. Який правовий статус Верховного Комісара ООН з прав людини?

Основна література:

1. Загальної декларації прав людини 1948 р. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015
2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 р. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043
3. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 р. // URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_
4. Конвенція ООН з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 р. // URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_
5. Конвенція про права дитини 1989 р. [URL://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043)
6. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання 1984 р. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043
7. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 р. [URL://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105)
8. Конвенція про права осіб з інвалідністю 2006 р. [URL://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105)
9. Мицик В.В. Права людини в міжнародному праві. Міжнародно-правові механізми захисту: підручник. К.: Фенікс, 2010. 722 с.
10. Сироїд Т. Л. Фоміна Л. О. Міжнародний захист прав людини : навч. посіб. К.: Право, 2019. 310 с.
11. Сироїд Т.Л. Міжнародне публічне право. Міжнародний захист прав людини : навч. посіб. К.: Право, 2019. 496 с. 14
12. Статут Ліги Націй від 10 січні 1920 р. // [URL://yuristonline.org/publ/istoricheskie_dokumenty_istorichni_dokumenty/statut_ligi_nacij_ustav_ligi_nacij/2-1-0-1227](http://yuristonline.org/publ/istoricheskie_dokumenty_istorichni_dokumenty/statut_ligi_nacij_ustav_ligi_nacij/2-1-0-1227)

Додаткова література:

1. Бисага Ю. М., Палінчак М. М., Белов Д. М., Данканич М. М. Міжнародні засоби захисту прав та свобод людини і громадянина Ужгород, 2003.
2. Карвацька С.Б. Інтерпретація міжнародного права: доктрина і практика : монографія / С.Б. Карвацька. Чернівці: ЧНУ ім. Ю. Федьковича, 2019. 504 с.
3. Справа Ф. Ноттебома (Лихтенштейн проти Гватемали 1955 р.) // [URL://precedent.in.ua](http://precedent.in.ua) > 2016/11/05

ТЕМА 3 ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В ЄВРОПІ

Питання для самостійної роботи:

Законспектувати основні положення справ:

1. справа «Бурмич та інші проти України» №№ 46852/13, 47786/13, 54125/13, рішення Великої палати 2017р.;
2. справа «Бочан проти України №2» 2015р.;

Основна література:

1. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. та додаткові протоколи, рат. Законом України від 17.07.1997 р. (зміни в назві конвенції згідно Закону України від 09.02.2006р.) // Офіційний вісник України. 2006. №32. Ст. 2371.
2. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 р. // Відомості Верховної Ради України. 2006. №30. Ст. 260.
3. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу 2010/C 83/01// URL: www.minjust.gov.ua/file/23491.PDF
4. Європейське право: Право Європейського Союзу: підручник у трьох кн.. / за заг. ред.. В.І.Муравйова. К. : Ін Юре, 2015. Кн.. перша. Інституційне право Європейського Союзу / В.І. Муравйов, О.М. Шпакович, О. М. Лисенко, О. В. Святун. К. : Ін Юре, 2015. 312 с.
5. Дудаш Т. І. Практика Європейського суду з прав людини : навч. посіб. / Т. І. Дудаш. 2-ге вид., змінене і доповнене. К. : Алерта, 2014. 488 с.

Додаткова література:

1. Антонович М. М. Міжнародне публічне право. К. : Вид. дім «КМ Академія»; Алеута, 2003. 308 с.
2. Щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини. Лист Департаменту державної виконавчої служби від 24.07.2006 р. URL: <http://zakon.nau.ua/doc/>
3. Белоусов Ю. Л., Блага А. Б., Житний О. О., Захаров Є. Ю., Кобзін Д. О., Мармазов В. Є. Застосування Європейської конвенції з прав людини та практики суду в діяльності органів внутрішніх справ України / [Ю. Л. Белоусов, А. Б. Блага, О. О. Житний, Є. Ю. Захаров, Д. О. Кобзін, В. Є. Мармазов]. К. : Цифра, 2008. 324 с.
4. Чепель О.Д. Звернення з заявою до Європейського суду з прав людини: теоретико правові аспекти // Науковий журнал «Право і суспільство». №2. 2018. С. 239-241.
5. Хартія основних прав Європейського Союзу / Опришко В. Ф. Право Європейського Союзу. Загальна частина / В. Ф. Опришко, А. В. Омельченко, А.С. Фастовець. К., 2002. С. 443-357.
6. Право Європейського Союзу: навчальний посібник / За заг. ред. Р. А. Петрова. 2-е вид. К. : Істина, 2017. 376 с.

ТЕМА 4
ІНШІ РЕГІОНАЛЬНІ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ
ПРАВ ЛЮДИНИ

Питання для самостійної роботи:

1. Правовий статус Міжамериканської комісії з прав жінок.
2. Компетенція Міжамериканської комісії з прав людини та процедура розгляду справи.
3. Юрисдикція Міжамериканського суду з прав людини.
4. Діяльність Управління Спеціального доповідача з питань свободи вираження думок.
5. Механізм подальшої діяльності для ефективного здійснення Конвенції MESECVI.
6. Міжамериканський дитячий інститут.
7. Інституційна система захисту прав людини Африканського Союзу.
8. Арабський суд з прав людини? правовий статус.
9. Постійний арабський комітет з прав людини; система захисту прав людини АСЕАН.

Основна література:

1. Мицик В. В. Права людини в міжнародному праві. Міжнародно-правові механізми захисту Підручник. К. : Феникс, 2010. 722с.
2. Сироїд Т. Л. Фоміна Л. О. Міжнародний захист прав людини. Навчальний посібник. К.:Право, 2019. 310 с.
3. Сироїд Т. Л. Міжнародне публічне право. Міжнародний захист прав людини: навчальний посібник. К.:Право, 2019. 496 с.
4. Американської декларації прав та обов'язків 1948р. // URL: <http://hrlibrary.umn.edu/russian/instree/Rzoas3con.html>
5. Американської конвенції з права людини 1969р. // URL: <http://hrlibrary.umn.edu/russian/instree/Rzoas3con.html>
6. Африканська хартія прав людини і народів 1981 // URL: <http://hrlibrary.umn.edu/russian/instree/Rz1afchar.html>

Додаткова література:

1. ОЕА // URL: <http://www.oas.org/es/cidh/expresion/index.asp>
2. Романюк К.А. Організація американських держав 65 років діяльності // URL: <http://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc6-3-2/42.pdf>
3. Сіваш О. М. Африканська хартія прав людини і прав народів та її контрольний механізм. URL: http://dSPACE.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7986/1/Sivash_
4. Дж. М. Непр проти Міннесоти //URL://en.wikipedia.org/wiki/Near_v._Minnesota
5. Юридична енциклопедія: В 6 т. / редкол.: Ю. С. Ш

Змістовий модуль 2. Міжнародні стандарти прав людини

ТЕМА 5
ПРАВО НА ЖИТТЯ. ЗАБОРОНА КАТУВАНЬ, НЕЛЮДСЬКИХ АБО ТАКИХ ,
ЩО ПРИНИЖУЮТЬ ГІДНІСТЬ, ВИДІВ ПОВОДЖЕННЯ ЧИ ПОКАРАННЯ.

Питання для самостійної роботи:

Законспектувати основні положення справ:

1. справа «Макканн та інші проти Сполученого Королівства 1995р», №18984/91, рішення Великої палати 1995р.;
2. «Лопеш де Соуза Фернандеш проти Португалії» №56080/13, рішення Великої палати 2017р.
3. справа «Сорінг проти Сполученого Королівства», № 14038/88, 1989р.; справ «Гефген проти Німеччини» №22978/05, рішення Великої палати 2010р.;
4. справа «Каверзін проти України, №23893/03, 2012 р.

Основна література:

1. Мицик В. В. Права людини в міжнародному праві. Міжнародно-правові механізми захисту: підручник. К.: Феникс, 2010. 722 с.
2. Сироїд Т. Л. Фоміна Л. О. Міжнародний захист прав людини : навчальний посібник. К.: Право, 2019. 310 с.
3. Сироїд Т. Л. Міжнародне публічне право. Міжнародний захист прав людини : навч. посібник. К.: Право, 2019. 496 с.
4. Справа Європейського суду з прав людини «Лопеш де Соуза Фернандеш проти Португалії» (Lopes de Sousa Fernandes v. Portugal), № 56080/13, // URL://edera.gitbook.io/humanrights/vipusk-2/pereklady/fernandes

Додаткова література:

1. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 2 «ПРАВО НА ЖИТТЯ» ЄКПЛ /URL://ukrainepravo.com/international_law/
2. Мацокін В. В. Окремі аспекти права громадян України на достатній життєвий рівень у системі основних соціальних прав і свобод людини і громадянина // Державне будівництво і місцеве самоврядування. 2007. № 14. С. 148–157.
3. Справа Європейського суду з прав людини «Михалкова та інші проти України» (Заява №10919/05) //URL://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_676
4. Справа Європейського суду з прав людини «Кая проти Туреччини» (Kaaya v. Turkey Judgment of 19 February 1998) URL: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58138>

ТЕМА 6

ПРАВО НА СВОБОДУ І ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАНІСТЬ (2год.)

Питання для самостійної роботи:

Законспектувати основні положення справ:

1. справа «Харченко проти України», № 40107/02, 2011р;
2. справа «Остін та інші проти Сполученого Королівства» № 39692/09, рішення Великої палати 2012 р.

Основна література:

1. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання 1984 р. // URL://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043

2. Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню від 26 листопада 1987 р. [URL://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_068](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_068)
3. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. та додаткові протоколи, рат. Законом України від 17.07.1997 р. (зміни в назві конвенції згідно Закону України від 09.02.2006 р.) // Офіційний вісник України 2006. №32. Ст. 2371.
4. Європейське право: Право Європейського Союзу: підручн. У трьох кн. / за заг. Ред.. В.І.Муравйова. К.: Ін Юре, 2015. Кн.. перша. Інституційне право Європейського Союзу / В.І. Муравйов, О.М. Шпакович, О.М. Лисенко, О.В. Святун. К.: Ін Юре, 2015. 312 с.
5. Дудаш Т.І. Практика Європейського суду з прав людини: навч. посіб. / Т.І. Дудаш. 2-ге вид., змінене і доповнене. К.: Алерта, 2014. 488 с.
6. Сироїд Т. Л. Фоміна Л. О. Міжнародний захист прав людини: навч. посібник. – К. : Право, 2019. 310.с
7. Сироїд Т.Л. Міжнародне публічне право. Міжнародний захист прав людини: навч. посібник. К.: Право, 2019. 496 с.

Додаткова література:

1. Справа Європейського суду з прав людини «Савицький проти України». (CASE OF SAVITSKIY v. UKRAINE). (Заява № 38773/05). Стислий виклад рішення від 26 липня 2012 р. // URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_878#Text
2. Бущенко А. П. Застосування статей 3 та 5 Європейської конвенції з прав людини в національній судовій практиці / Харківська правозахисна група. Х. : Права людини, 2007. 215 с.
3. Бущенко А. П. Стаття 3 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод: систематизований дайджест рішень Європейського суду з прав людини / А. П. Бущенко Х. : Права людини, 2009. 412 с.
4. Бущенко А. П. Стаття 5 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод: систематизований дайджест рішень Європейського суду з прав людини / А.П. Бущенко 2. вид., випр. та доп. Х. : Права людини, 2008. 432 с.
5. Дженіс М., Кей Р., Бредлі Е. Європейське право у галузі прав людини: джерела і практика застосування / М. Дженіс, Р. Кей, Е. Бредлі. – Пер. з англ. К. : Артєк, 1997. 624 с.

ТЕМА 7

ПРАВО НА ПОВАГУ ДО ПРИВАТНОГО І СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ, ЖИТЛА ТА КОРЕСПОНДЕНЦІЇ (2год.)

Питання для обговорення:

Законспектувати основні положення справ:

1. справа «С. і Марпер проти Сполученого Королівства», №№ 30562/04; 30566/04, рішення Великої палати 2008р.;
2. справа «Денісов проти України», № 76639/11, рішення Великої палати 2018р.
3. справа «Савіні проти України» № 39948/06, 2008 р.;
4. «М.Р. і Д.Р. проти України» № 63551/13, 2018р.
5. справа «Німіц проти Німеччини, № 13710/88, 1992р.;
6. справа «Кривіцька та Кривіцький проти України» №30856/03, 2011р.
7. справа «Роман Захаров проти Росії» №47143/06, рішення Великої палати 2015р.;

8. справа «Барбулеску проти Румунії» № 61496/08, рішення Великої палати 2017 р.

Основна література:

1. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. та додаткові протоколи // *Офіційний вісник України*, 2006. №32. Ст. 2371.
2. Американської конвенції з права людини 1969 р. URL: [//hrlibrary.umn.edu/russian/instree/Rzoas3con.html](http://hrlibrary.umn.edu/russian/instree/Rzoas3con.html)
3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 р. // URL:[://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043)
4. Європейське право: Право Європейського Союзу: підручн. У трьох кн. / за заг. Ред.. В.І.Муравйова. К.: Ін Юре, 2015. Кн. перша. Інституційне право Європейського Союзу / В.І. Муравйов, О.М. Шпакович, О.М. Лисенко, О.В. Святун. К.: Ін Юре, 2015. 312с.
5. Дудаш Т.І. Практика Європейського суду з прав людини : навч. посіб. / Т.І.Дудаш. 2-ге вид., змінене і доповнене. К.: Алерта, 2014. 488 с.
6. Сироїд Т. Л. Фоміна Л. О. Міжнародний захист прав людини: навчальний посібник. К.: Право, 2019. 310.с
7. Сироїд Т.Л. Міжнародне публічне право. Міжнародний захист прав людини: навч. посібник. К.: Право, 2019. 496 с.

Додаткова література:

1. Справа ЄСПЛ «Денісов проти України», № 76639/11. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c96
2. Справа ЄСПЛ «С. і Марпер проти Сполученого Королівства» (S and Marper v. United Kingdom), №№ 30562/04, 30566/04. URL: <https://rm.coe.int/168059920d>
3. Справа ЄСПЛ «Савіни проти України», № 39948/06, 2008 р. URL:[://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_454](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_454)
4. Справа ЄСПЛ «М.Р. і Д.Р. проти України», № 63551/13 URL:[://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c87](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c87)
5. Справа ЄСПЛ «Кривіцька та Кривіцький проти України». URL:[://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_774](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_774)
6. Дженіс М., Кей Р., Бредлі Е. Європейське право у галузі прав людини: джерела і практика застосування / М. Дженіс, Р. Кей, Е. Бредлі. Пер. з англ. К. : Арттек, 1997. 624 с.

Тема 8

СВОБОДА ДУМКИ, СОВІСТІ ТА РЕЛІГІЇ . СВОБОДА ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ

Питання для обговорення:

Законспектувати основні положення справ:

1. справа «Коккінакіс проти Греції» № 14307/88, 1993р.;
2. справа «С.А.С. проти Франції» №43835/11, рішення Великої палати 2014р.;
3. справа «Евейда та інші проти Сполученого Королівства» №№ 48420/10, 59842/10, 51671/10, 36516/10, 2013р.
4. справа «Лінгенс проти Австрії» № 9815/82, 1986р.;
5. справа «Угорський Гельсінський Комітет проти Угорщини» №18030/11, рішення Великої палати 2016р.;
6. справа « Аксель Шпрінгер АГ проти Німеччини» № 39954/08, рішення Великої палати 2012 р.

Основна література:

1. Мицик В.В. Права людини в міжнародному праві. Міжнародно-правові механізми захисту Підручник. К. : Феникс, 2010. 722 с.
2. Сироїд Т. Л. Фоміна Л. О. Міжнародний захист прав людини? навчальний посібник. К.:Право, 2019. 310.
3. Сироїд Т. Л. Міжнародне публічне право. Міжнародний захист прав людини: навч. посібник. К. : Право, 2019. 496 с.
4. Грозев Й. Поняття свободи віросповідання за статтею 9 Європейської конвенції з прав людини / Й. Грозев // Європейська конвенція з прав людини: основні положення, практика застосування, український контекст / за ред. О. Л. Жуковської. К.: ВПОЛ, 2004. С. 428-429.
5. Сорокун В.М. Загальні принципи права на свободу думки, совісті та релігії відповідно до рішення «С.А.С. проти Франції» Європейського суду з прав людини / В. М. Сорокун // Проблеми законності. 2016. Вип. 132. С. 186-196.
6. Дудаш Т.І. Практика Європейського суду з прав людини : навч. посіб. / Т.І.Дудаш. 2-ге вид., змінене і доповнене. К. : Алерта, 2014. 488с.

Додаткова література:

1. Мацокін В. В. Окремі аспекти права громадян України на достатній життєвий рівень у системі основних соціальних прав і свобод людини і громадянина // Державне будівництво і місцеве самоврядування. 2007. № 14. С. 148–157.
2. «Коккінакіс проти Греції» 1993р. № 14307/88, 1993 р. // URL: <http://www.rpqi.narod.ru/echr/translation/translation/kokkinakis.htm>
3. Справа Європейського суду з прав людини «С.А.С. проти Франції», 2014 р. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-145466>.
4. Справа Європейського суду з прав людини «Евейда та інші проти Сполученого Королівства» [URL://hudoc.echr.coe.int](http://hudoc.echr.coe.int) > app > docx > pdf

ТЕМА 9 СВОБОДА ЗІБРАНЬ ТА ОБ'ЄДНАННЯ. ПРАВО НА ВЛАСНІСТЬ

Питання для самостійної роботи

Законспектувати основні положення:

1. Забезпечення свободи мирних зібрань як позитивний обов'язок держави.
2. Свобода об'єднань як право на утворення об'єднання та внутрішню організацію його діяльності.
3. Негативна свобода на об'єднання.
4. Захист прав профспілок в рішеннях Європейського суду з прав людини.
5. Право на об'єднання в політичні партії.
6. Право на вільні вибори.
7. Свобода об'єднання ув'язнених.

Основна література:

1. Мицик В.В. Права людини в міжнародному праві. Міжнародно-правові механізми захисту Підручник. К. : Феникс, 2010. 722 с.
2. Сироїд Т. Л. Фоміна Л. О. Міжнародний захист прав людини: навч. посібник. К. : Право, 2019. 310 с.

3. Сироїд Т.Л. Міжнародне публічне право. Міжнародний захист прав людини: навч. посібник. К. : Право, 2019. 496 с.

4. Дудаш Т.І. Практика Європейського суду з прав людини : навч. посіб. / Т.І.Дудаш. 2-ге вид., змінене і доповнене. К. : Алерта, 2014. 488 с.

5. Мельник Р.С. Право на свободу мирних зібрань: теорія і практика. К., 2015. 168 с.

Додаткова література:

1. Белоусов Ю. Л., Блага А. Б., Житний О. О., Захаров Є. Ю., Кобзін Д. О., Мармазов В. Є. Застосування Європейської конвенції з прав людини та практики суду в діяльності органів внутрішніх справ України / Ю. Л. Белоусов, А. Б. Блага, О. О. Житний, Є. Ю. Захаров, Д. О. Кобзін, В. Є. Мармазов. К. : Цифра, 2008. 324 с.

2. Справа ЄСПЛ «Веніамін Тимошенко та інші проти України», №48408/12, 2014 р. URL: //zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a44

3. Справа ЄСПЛ «Букта та інші проти Угорщини» (Bukta and <http://hrlibrary.umn.edu/russian/euro/Rbarankevichcase.html>)

4. Шевчук С. Судовий захист прав людини? Практика Європейського Суду з прав людини у контексті західної правової традиції / С. Шевчук Вид. 2-е, виправ., доп. К. : Реферат, 2007. 848 с.

ТЕМА 10

ЗАБОРОНА ДИСКРИМІНАЦІЇ. ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД ТА НА ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ЮРИДИЧНОГО ЗАХИСТУ. ПРАВОМІРНЕ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ВІДСТУП ДЕРЖАВ ВІД СВОЇХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У СФЕРІ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ, СТАНОВИЩА АБО СИТУАЦІЙ. МІЖНАРОДНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

1. Обсяг та складові заборони дискримінації і зобов'язання держави щодо заборони дискримінації.

2. Практика Європейського суду з прав людини щодо заборони дискримінації:

✓ справа «Пічкур проти України», № 10441/06, 2013р.;

✓ справа «Д.Н. та інші проти Чеської Республіки», №57325/00, рішення Великої палати 2007 р.

3. Обсяг та складові права на справедливий суд та на ефективний засіб юридичного захисту і зобов'язання держави щодо права на справедливий суд та на ефективний засіб юридичного захисту.

4. Практика Європейського суду з прав людини щодо права на справедливий суд та на ефективний засіб юридичного захисту:

✓ справа «Олександр Волков проти України», № 21722/11, рішення Великої палати 2013 р.;

✓ справа «Бурмич та інші проти України», №№46852/13, 47786/13. 54125/13, рішення Великої палати 2017р.)

5. Правомірне обмеження прав людини і відступ держави від своїх зобов'язань у сфері прав людини за надзвичайних станів.

6. Застосування міжнародних стандартів прав людини у період збройних конфліктів.

7. Захист поранених і хворих у діючих арміях.

8. Захист поранених, хворих та осіб які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі.

9. Захист військовополонених. Захист цивільного населення під час війни. Захист жінок та дітей під час війни.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Формування концепції прав людини у світовій політико-правовій думці.
2. Особливості становлення ідеї прав людини в історії українського народу.
3. Поняття прав і свобод людини та їх класифікація.
4. Чотири покоління прав людини.
5. Природно-правова, позитивістська та ліберальна теорії щодо сутності прав людини.
6. Природність і універсальність прав людини та культурний релятивізм.
7. Імплементация норм міжнародного права.
8. Поняття і види міжнародно-правових механізмів за здійсненням та захистом прав людини.
9. Поняття і види міжнародного контролю за захистом за здійсненням прав людини.
10. Розгляд періодичних доповідей держав.
11. Розгляд повідомлень однієї держави - учасниці про те, що інша держава - учасниця не виконує своїх договірних зобов'язань.
12. Розгляд повідомлень окремих осіб та груп осіб про порушення державою учасницею прав, викладених у договорі.
13. Розслідування договірними органами за власною ініціативою випадків систематичного порушення державами - учасницями конвенційних прав.
14. Питання про міжнародну правосуб'єктність фізичної особи.
15. Джерела міжнародного захисту прав людини.
16. Статут ООН про права людини, функції Генеральної Асамблеї та Економічної і Соціальної Ради ООН.
17. Механізми контролю Комісії з прав людини (1946 р. – 2006 р.) та її Підкомісії з питань заохочення і захисту прав людини.
18. Рада з прав людини, як допоміжний орган Генеральної Асамблеї ООН.
19. Процедура розгляду індивідуальних повідомлень відповідно до резолюції 1235 та резолюції 1503 ЕКОСОП.
20. Діяльність Комісії ООН щодо статусу жінок.
21. Повноваження Верховного комісара ООН з прав людини.
22. Компетенція Суду ООН щодо захисту прав людини.
23. Міжнародний кримінальний суд у сфері захисту прав людини.
24. Передумови прийняття Загальної декларації прав людини.
25. Юридична природа та внутрішня побудова Загальної декларації прав людини.
26. Громадянські (особисті) права та свободи людини.
27. Політичні права та свободи людини.
28. Економічні права людини.
29. Соціальні права людини.
30. Культурні права прав людини.
31. Відповідність конституційних прав та свобод людини в Україні універсальним стандартам Загальної Декларації прав людини
32. Хто має право звертатися до Міжнародного Суду ООН та Міжнародного Кримінального Суду ?
33. Які наслідки не виконання рішень Міжнародного Суду ООН та Міжнародного Кримінального Суду?
34. Які конституційні права і свободи надаються виключно громадянам України?
35. В чому полягає різниця у правовому статусі людини і громадянина?
36. Захист прав людини у рамках Ради Європи: інституційні органи.
37. Нормативний зміст Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод 1950 р.
38. Склад, повноваження, юрисдикція Європейського Суду з прав людини.

39. Комісар Ради Європи з прав людини.
40. Європейська соціальна хартія 1961 р. (переглянута у 1996 р.)
41. Міжамериканська система захисту прав людини.
42. Міжамериканська комісія з прав людини (МАКПЛ).
43. Американська конвенція про права людини (АКПЛ).
44. Міжамериканський Суд з прав людини.
45. Африканська система захисту прав людини.
46. Африканська концепція прав людини.
47. Африканська Хартія прав людини і народів.
48. Африканська Комісія з прав людини і народів.
49. Африканський Суд з прав людини.
50. Арабська хартія прав людини (переглянута) 2004 р.